

Rozdział II. STRUKTURA SPOŁECZNA LUDNOŚCI

1. Wykształcenie

Spis powszechny jest jedynym badaniem dostarczającym pełnych informacji o wykształceniu ludności. W 2002 roku wszystkim osobom będącym w wieku 13 lat i więcej ustalono najwyższy ukończony poziom wykształcenia szkolnego.

Przyjęta w spisie 2002 roku klasyfikacja poziomu wykształcenia jest nieco rozszerzona w stosunku do spisu 1988 roku, dlatego w części dotyczącej analizy zmian uwzględniony został zakres porównywalny do 1988 roku. Uwaga ta dotyczy również wieku osób: w 1988 roku badaniem poziomu wykształcenia objęte były osoby, które ukończyły 15 lat. W 2002 roku, po reformie szkolnictwa z 1999 r., wprowadzającej 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum, badaniem poziomu wykształcenia objęto osoby w wieku 13 lat i więcej. Wszelkie porównania struktur poziomu wykształcenia ludności z obu spisów, zostały zaprezentowane z uwzględnieniem osób w wieku 15 lat i więcej.

Należy również zaznaczyć, że dane spisu 2002 roku – ze względu na termin jego przeprowadzenia (maj 2002 r., podczas gdy w 1988 r. był grudzień) – nie w pełni obrazują sytuację, ponieważ uczniowie różnych typów szkół, którzy kończyli naukę w 2002 r. w momencie spisu nie posiadali jeszcze świadectwa ukończenia szkoły i zostali zaliczeni do niższego poziomu wykształcenia. Dane spisowe dotyczą zatem raczej sytuacji z początku roku szkolnego.

Tabl. II. 1. Ludność w wieku 15 lat i więcej wg poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002

Poziom wykształcenia	1988		2002		1988 =100	miasta				wieś			
	w tys.	w odset.	w tys.	w odset.		1988		2002		1988		2002	
						w tys.	w odset.	w tys.	w odset.	w tys.	w odset.	w tys.	w odset.
Ogółem	998,4	100,0	1142,4	100,0	114,4	586,8	100,0	704,8	100,0	411,6	100,0	437,6	100,0
w tym:													
wyższe	54,1	5,4	99,2	8,7	183,6	46,0	7,8	83,5	11,8	8,1	2,0	15,7	3,6
średnie i policealne	234,4	23,5	347,2	30,4	148,1	183,2	31,2	264,0	37,5	51,2	12,4	83,2	19,0
zasadnicze zawodowe	205,4	20,6	254,9	22,3	124,1	122,7	20,9	143,1	20,3	82,7	20,1	111,8	25,5
podstawowe ukończone	420,4	42,1	376,8	33,0	89,6	206,6	35,2	180,7	25,6	213,8	51,9	196,1	44,8
podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego ^{a)}	84,1	8,4	44,4	3,9	52,8	28,3	4,8	16,9	2,4	55,8	13,5	27,5	6,3
nieustalony poziom wvkształcenia	x	x	19,9	1,7	x	x	x	16,6	2,4	x	x	3,2	0,7

a) W 1988 r. łącznie z nieustalonym poziomem wykształcenia

W tabl. II. 1. przedstawiono zmiany jakie zaszły w latach 1988-2002. Tendencją pozytywną jest wzrost liczby osób z wykształceniem ponadpodstawowym: z 49,5% w 1988r. do 61,4% w 2002 roku. W tym czasie znacznie zmniejszył się udział osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego z 8,4% w 1988r. do 3,9% w 2002 roku.

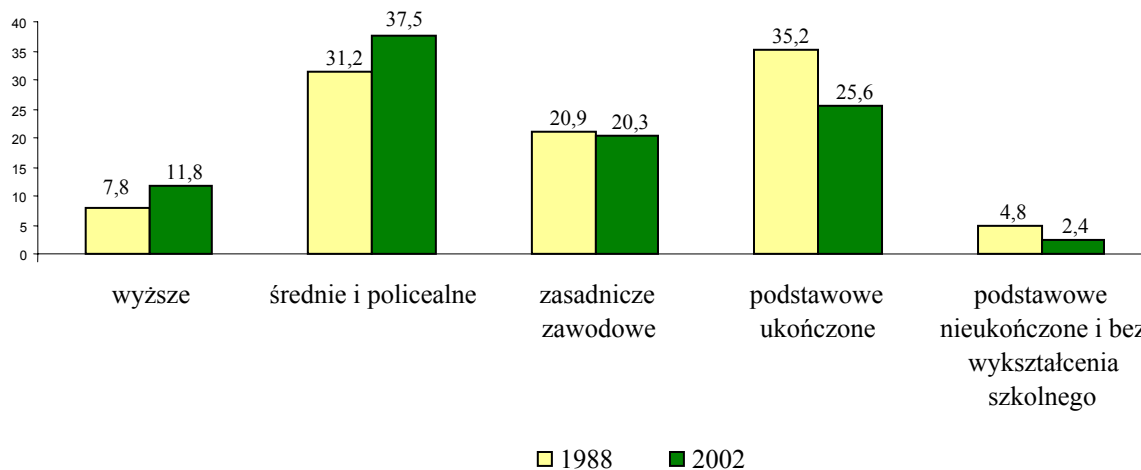
**Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia
w latach 1988 i 2002 r. (w %)**

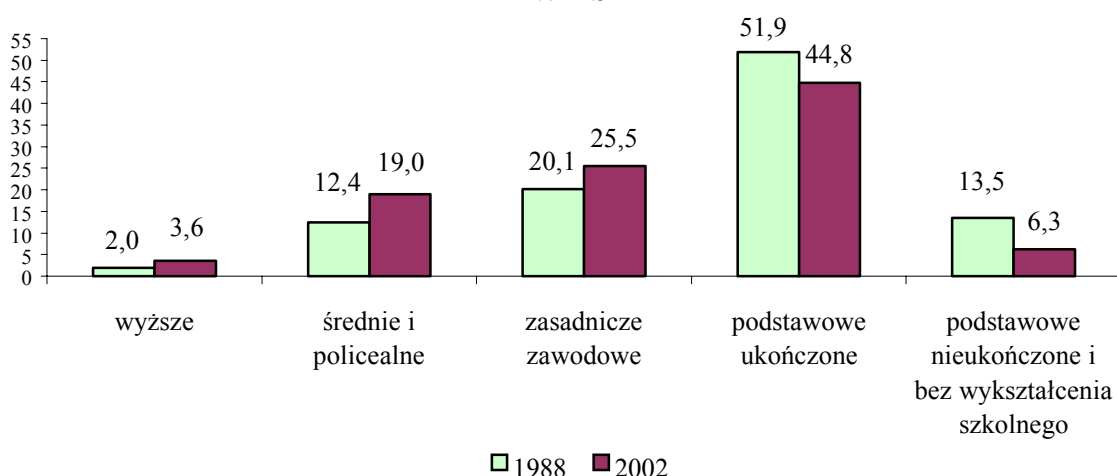
Poziom wykształcenia ludności wg miejsca zamieszkania jest silnie zróżnicowany. Mieszkańcy miast charakteryzują się zdecydowanie wyższym odsetkiem osób z wykształceniem ponadpodstawowym. W okresie międzypisowym nastąpił wzrost z 60,0% w 1988 r. do 70,0% w 2002 r., w tym z wykształceniem wyższym z 7,8% do 11,8%. Dla ludności wiejskiej wskaźniki te wynoszą: 34,5% w 1988 roku, 48,2% w 2002 roku, w tym z wykształceniem wyższym odpowiednio 2,0% i 3,6%. Ponad dwukrotnie zmniejszył się na wsi odsetek osób bez wykształcenia szkolnego, z 13,5% do 6,3%.

**Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia
i miejsca zamieszkania w latach 1988 i 2002 (w%)**

MIASTA

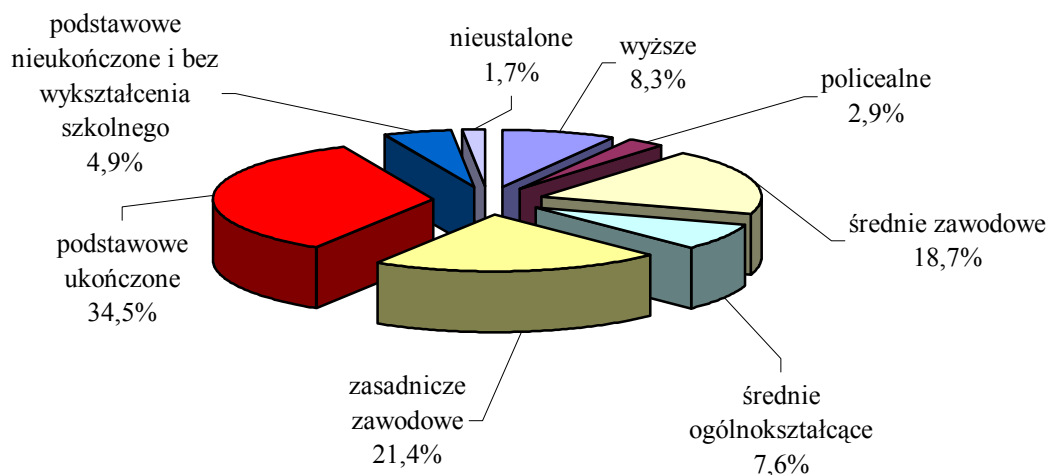

**Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia
i miejsca zamieszkania w latach 1988 i 2002 r. (w %)**
WIEŚ

Dane o poziomie wykształcenia w spisie w 2002 roku po raz pierwszy odnoszone są do ludności w wieku 13 lat i więcej, chociaż dla grupy 13-14 lat można mówić jedynie o wykształceniu podstawowym (ukończonym lub nieukończonym). W populacji osób (13 lat i więcej) struktura pozioma wykształcenia przedstawia się następująco: wyższe 8,3%, policealne 2,9%, średnie zawodowe 18,7%, średnie ogólnokształcące 7,6%, zasadnicze zawodowe 21,4%, podstawowe ukończone 34,5%, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego 4,9%. Dla 1,7% ludności nie ustalono poziomu ukończonego wykształcenia (dotyczy to głównie ludności przebywającej dłuższy czas za granicą). Z analizy danych spisowych według płci wynika, że kobiety częściej niż mężczyźni kończą studia (9,0% kobiet i 7,6% mężczyzn), szkoły policealne (odpowiednio 4,2% i 1,5%) oraz licea ogólnokształcące (10,1% i 5,0%). Mężczyźni zdecydowanie częściej kończą zasadnicze szkoły zawodowe (27,6% mężczyzn i 15,6% kobiet) i nieznacznie częściej technika i licea zawodowe.

Wykształcenie ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002 r.

Poziom wykształcenia ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002r. był zróżnicowany regionalnie. Województwo warmińsko-mazurskie należało do województw (po województwie podlaskim 58,1%) o najniższym wskaźniku ludności z wykształceniem ponadpodstawowym 58,9%, przy wskaźniku dla Polski 64,6%. Największy procent ludności z wykształceniem ponadpodstawowym był w województwie śląskim (67,4%), wielkopolskim (66,9%), dolnośląskim i pomorskim (po 66,5%).

Tabl. II. 2. Ludność w wieku 15 lat i więcej z wykształceniem co najmniej średnim wg poziomu wykształcenia, grup wiekowych w 2002r.

Grupy wieku	Ogółem ^{a)}	Poziom wykształcenia				
		wyższe	policealne	średnie		
				razem ^{a)}	zawodowe	ogólno-kształ- cące
w tysiącach						
OGÓŁEM	446,4	99,2	34,4	312,8	222,2	90,5
15-19	14,5	0,0	0,0	14,5	5,7	8,8
20-24	67,8	6,4	3,9	57,5	33,0	24,5
25-29	55,4	17,2	4,9	33,3	24,4	8,9
30-34	43,3	12,1	3,6	27,6	21,8	5,8
35-39	44,7	11,9	3,6	29,3	24,3	5,0
40-44	53,8	12,3	5,6	35,8	29,4	6,4
45-49	51,5	11,2	4,9	35,3	28,0	7,3
50-54	42,6	9,8	3,4	29,4	22,2	7,2
55-59	21,9	6,2	1,8	13,9	10,0	3,9
60-64	17,4	5,0	1,1	11,3	7,7	3,6
65-69	15,3	3,7	0,7	10,9	7,4	3,5
70-74	9,6	2,2	0,4	7,0	4,6	2,5
75-79	5,7	1,0	0,2	4,4	2,4	2,0
80 lat i więcej	3,0	0,4	0,2	2,4	1,4	1,1
w odsetkach						
OGÓŁEM	100,0	22,2	7,7	70,1	49,8	20,3
15-19	100,0	0,0	0,0	100,0	39,0	61,0
20-24	100,0	9,4	5,8	84,8	48,6	36,2
25-29	100,0	31,0	8,9	60,1	44,1	16,0
30-34	100,0	28,0	8,3	63,8	50,3	13,4
35-39	100,0	26,6	8,0	65,4	54,3	11,2
40-44	100,0	22,9	10,5	66,6	54,8	11,9
45-49	100,0	21,8	9,5	68,7	54,5	14,2
50-54	100,0	23,0	8,0	69,0	52,1	17,0
55-59	100,0	28,1	8,3	63,6	45,7	18,0
60-64	100,0	28,6	6,5	64,9	44,2	20,7
65-69	100,0	23,9	4,7	71,3	48,6	22,7
70-74	100,0	22,3	4,5	73,2	47,3	25,8
75-79	100,0	17,7	4,4	77,9	42,7	35,2
80 lat i więcej	100,0	13,7	5,1	81,1	45,5	35,6

^{a)} bez zasadniczego zawodowego

Dla ludności 15 lat i więcej, która posiadała wykształcenie co najmniej średnie poziom wykształcenia według grup wieku jest zróżnicowany. Największy odsetek osób z wyższym wykształceniem był w grupie 25-29 lat z policealnym 40-44 lata, średnim zawodowym i ogólnokształcącym 20-24 lat. Najwięcej osób bez wykształcenia średniego znajduje się w grupach wiekowych powyżej 70 lat.

2. Osoby niepełnosprawne

Spisy powszechne są jedynym badaniem pełnym, którego wyniki pozwalają ustalić liczbę osób niepełnosprawnych oraz umożliwiają szczegółową charakterystykę tej grupy ludności. Obecnie stosowane pojęcie „niepełnosprawności” w poprzednich latach funkcjonowało zamiennie z pojęciem „inwalidztwo”. Polska jest jednym z nielicznych krajów, w którym badanie zjawiska niepełnosprawności w spisach stało się już tradycją.

***Osobą niepełnosprawną** jest taka osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osoba, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).*

Zbiorowość osób niepełnosprawnych dzieli się na 2 podstawowe grupy:

- *osoby niepełnosprawne **prawnie** tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony;*
- *osoby niepełnosprawne **tylko biologicznie** tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych.*

*Kryterium do zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych **prawnie** było posiadanie:*

- *aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający - dla osób w wieku 16 lat i więcej,*
- *uprawnienia do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego - dla dzieci poniżej 16 roku życia - tj. urodzonych po 20 maja 1986 r.*

Do dalszej analizy osoby niepełnosprawne biologicznie, które posiadały jednocześnie odpowiednie orzeczenie zostały włączone do grupy niepełnosprawnych prawnie.

W spisie ludności 2002r. dla osób w wieku 16 lat i więcej ustalono 3 stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany oraz lekki.

Tabl. II. 3 Osoby niepełnosprawne wg stopnia niepełnosprawności w 2002 roku.

Osoby niepełnosprawne	Ogółem			Miasto			Wieś		
	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety	razem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach									
Ogółem	211,6	100,7	110,9	122,5	57,4	65,1	89,1	43,3	45,8
Osoby niepełnosprawne									
prawnie - razem	180,2	88,1	92,1	105,2	50,6	54,6	75,0	37,5	37,5
w wieku 16 lat i więcej o	173,2	84,1	89,1	101,2	48,3	52,8	72,0	35,7	36,2
stopniu niepełnosprawności:									
znacznym	48,8	21,1	27,8	30,1	12,9	17,2	18,8	8,2	10,5
umiarkowanym	51,8	26,0	25,8	32,0	15,7	16,3	19,8	10,4	9,5
lekkim	61,5	31,7	29,7	34,7	17,7	17,0	26,8	14,0	12,8
nieustalonym	11,0	5,3	5,7	4,5	2,1	2,3	6,5	3,1	3,4
w wieku 0-15 lat z uprawnieniami	7,0	4,0	3,0	4,0	2,2	1,7	3,0	1,7	1,3
do zasiłku pielęgnacyjnego									
Osoby niepełnosprawne	31,4	12,6	18,8	17,3	6,8	10,5	14,1	5,8	8,3
tylko biologicznie - odczuwające									
ograniczenie sprawności:									
całkowite	4,0	1,5	2,4	2,5	0,9	1,5	1,5	0,6	0,9
poważne	27,4	11,1	16,3	14,9	5,9	9,0	12,6	5,2	7,3
w odsetkach									
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Osoby niepełnosprawne									
prawnie - razem	85,2	87,4	83,1	85,9	88,1	83,9	84,2	86,5	82,0
w wieku 16 lat i więcej o	81,8	83,5	80,3	82,6	84,2	81,2	80,8	82,5	79,1
stopniu niepełnosprawności:									
znacznym	23,1	20,9	25,0	24,5	22,4	26,4	21,1	19,0	23,0
umiarkowanym	24,5	25,8	23,3	26,1	27,3	25,1	22,3	23,9	20,7
lekkim	29,1	31,5	26,8	28,3	30,8	26,1	30,1	32,4	27,9
nieustalonym	5,2	5,2	5,2	3,7	3,7	3,6	7,3	7,2	7,4
w wieku 0-15 lat z uprawnieniami	3,3	4,0	2,7	3,2	3,9	2,7	3,4	4,0	2,8
do zasiłku pielęgnacyjnego									
Osoby niepełnosprawne	14,8	12,6	16,9	14,1	11,9	16,1	15,8	13,5	18,0
tylko biologicznie - odczuwające									
ograniczenie sprawności:									
całkowite	1,9	1,5	2,2	2,0	1,6	2,3	1,7	1,4	2,0
poważne	13,0	11,0	14,7	12,1	10,2	13,8	14,1	12,1	16,0

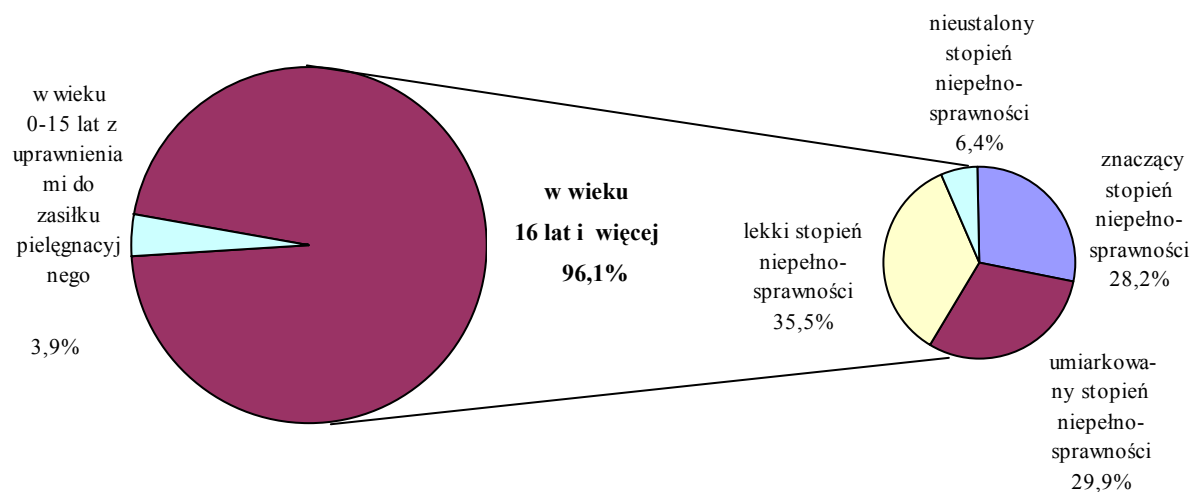
W 2002 roku liczba osób niepełnosprawnych wynosiła 211,6 tys. co stanowiło 14,8% ogółu ludności województwa. Osoby niepełnosprawne prawnie stanowiły 12,6%, osoby niepełnosprawne tylko biologicznie 2,2% ogółu ludności województwa.

Liczba osób niepełnosprawnych prawnie wynosiła 180,2 tys. tj. 85,2% wszystkich osób niepełnosprawnych, w wieku 16 lat i więcej przy czym 23,1% stanowiły osoby o znacznym stopniu niepełnosprawności, 24,5% o umiarkowanym i 29,1% o lekkim stopniu niepełnosprawności.

Dzieci w wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku (niepełnosprawne prawnie) stanowiły 3,3% ogółu osób niepełnosprawnych.

Drugą grupę 14,8% osób niepełnosprawnych stanowiły osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, 1,9% posiada całkowite i 13,0% poważne ograniczenie sprawności.

Osoby niepełnosprawne prawnie w 2002 r.

W pełnej zbiorowości osób niepełnosprawnych przeważały kobiety (52,4 %) natomiast mężczyźni stanowili 47,6% tej populacji. W 2002r. więcej osób niepełnosprawnych było w miastach - 122,5 tys. (tj.57,9%) podczas gdy na wsi 89,1 tys. (42,1%). Zarówno w miastach jak i na wsi ogółem więcej było niepełnosprawnych kobiet.

Osoby niepełnosprawne prawnie o różnych stopniach niepełnosprawności przeważały w miastach (85,9%) natomiast na wsi więcej było osób niepełnosprawnych tylko biologicznie 15,8% (w miastach 14,1%) z tego większą grupę stanowiły osoby odczuwające poważne ograniczenie sprawności.

Tabl. II. 4. Osoby niepełnosprawne wg płci i grup wieku w 2002r.

Grupy wieku	Ogółem			Miasta			Wieś		
	Ogółem	mężczyźni	kobiety	Ogółem	mężczyźni	kobiety	Ogółem	mężczyźni	kobiety
w tysiącach									
Ogółem	211,6	100,7	110,9	122,5	57,4	65,1	89,1	43,3	45,8
0 - 15	10,0	5,7	4,3	5,7	3,2	2,5	4,3	2,5	1,8
16 - 24	8,5	4,9	3,6	5,0	2,8	2,2	3,5	2,1	1,4
25 - 34	9,2	5,4	3,8	5,1	2,9	2,2	4,1	2,5	1,6
35 - 44	18,7	10,6	8,1	10,8	5,8	5,0	7,8	4,8	3,1
45 - 54	47,4	24,3	23,1	29,2	14,6	14,6	18,3	9,7	8,6
55 - 64	43,0	22,2	20,8	23,7	12,4	11,3	19,3	9,8	9,5
65 - 74	44,4	18,1	26,3	24,9	10,0	14,9	19,5	8,1	11,4
75 lat i więcej	30,3	9,5	20,8	18,1	5,7	12,4	12,2	3,8	8,4
w odsetkach									
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
0 - 15	4,7	5,7	3,9	4,7	5,7	3,8	4,8	5,7	4,0
16 - 24	4,0	4,9	3,3	4,1	4,9	3,4	4,0	4,8	3,1
25 - 34	4,4	5,4	3,4	4,1	5,0	3,4	4,7	5,8	3,5
35 - 44	8,8	10,5	7,3	8,8	10,1	7,7	8,8	11,1	6,7
45 - 54	22,4	24,1	20,9	23,8	25,4	22,4	20,5	22,4	18,8
55 - 64	20,3	22,0	18,8	19,4	21,5	17,4	21,7	22,6	20,7
65 - 74	21,0	18,0	23,7	20,3	17,4	22,9	21,9	18,7	24,9
75 lat i więcej	14,3	9,4	18,8	14,8	9,9	19,1	13,7	8,8	18,3

Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Najwięcej osób niepełnosprawnych było w wieku 45 lat i więcej.

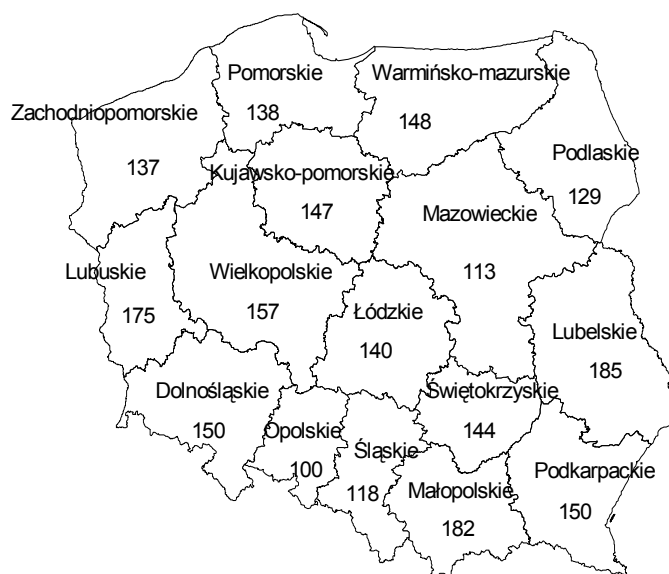
Tabl. II. 5. Osoby niepełnosprawne wg płci i grup wieku w 2002r. (w odsetkach danej grupy wiekowej)

Osoby niepełnosprawne	Ogółem	w tym w wieku							
		0-15	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 lat i więcej
w odsetkach danej grupy wiekowej									
Ogółem	14,8	3,2	3,7	4,7	8,9	22,0	38,8	44,0	54,7
mężczyźni	14,4	3,6	4,2	5,4	10,0	22,8	43,2	44,2	53,5
kobiety	15,2	2,8	3,2	4,0	7,8	21,2	35,0	43,8	55,3

Natężenie zjawiska niepełnosprawności w kraju jest zróżnicowane terytorialnie. W województwie warmińsko-mazurskim liczba osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców wynosiła ok. 148 osoby. Największe natężenie zjawiska niepełnosprawności wystąpiło w województwie lubelskim i małopolskim, najniższe natomiast w województwie opolskim i mazowieckim

Liczbę osób niepełnosprawnych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w danym województwie ilustruje poniższa mapa.

Osoby niepełnosprawne na 1000 ludności według województw w 2002 r.

3. Ludność według deklarowanej narodowości i języka

Narodowość

Narodowość była przedmiotem badania w okresie przedwojennym w spisach ludności z lat 1921 i 1931. W latach powojennych po raz pierwszy zagadnienia narodowościowe włączono do spisu ludności w 2002r. Z uwagi na duży stopień trudności badań narodowości, uzyskane wyniki wymagają bardzo ostrożnej interpretacji – bezwzględnie, w powiązaniu z zastosowaną w spisie definicją pojęcia narodowości.

Pytanie o narodowość, które zostało sformułowane na formularzu spisowym, uwzględniało z jednej strony nawiązanie do pierwszego spisu z 1921r., a z drugiej – zachowanie zgodności ze standardami europejskimi. W związku z tym przyjęto, że pytanie brzmiało następująco: ***Do jakiej narodowości się Pan(i) zalicza?***, przy następującym zdefiniowaniu narodowości.

Narodowość jest deklaratywną (opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny (uczuciowy), kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie rodziców) z określonym narodem.

Sformułowane pytanie oraz przyjęta definicja narodowości, są na tyle otwarte, iż zezwalają osobie spisywanej na indywidualne, własne rozumienie pojęcia narodowości. Rachmistrzowie spisowi byli zobowiązani do odnotowywania każdej udzielonej przez osoby spisywane odpowiedzi, która pozostawała w związku z tematem narodowości.

Pomimo przyjętej definicji narodowości, niektóre uzyskane w badaniu spisowym odpowiedzi, dotyczące przynależności narodowościowej, wychodzą poza zakres dość szeroko rozumianego pojęcia narodowości i obejmują grupy etniczne.

Wyniki spisu wykazały, że województwo warmińsko-mazurskie jest województwem jednorodnym etnicznie, pomimo współlistnienia wielu grup, deklarujących swoją odrębność. W ogólnej liczbie ludności – 1387,3 tys., czyli 97,13% osób zadeklarowało swoją narodowość jako polską. Przynależność do narodowości innej niż polska zadeklarowało 18,2 tys. osób (1,28%). W odniesieniu do 22,8 tys. (1,60%) nie zdołano ustalić przynależności narodowościowej, głównie z powodu braku odpowiedzi.

Wśród narodowości, jakie najczęściej były wymieniane w odpowiedziach osób spisywanych, pojawiała się narodowość ukraińska – 12,0 tys. osób, a następnie niemiecka – 4,5 tys. osób.

Inne społeczności i grupy narodowościowe, według wielkości to: Romowie – 0,4 tys., Białorusini – 0,3 tys., Rosjanie – 0,2 tys., Litwini – 0,1 tys.

Język używany w domu

Obok pytania o narodowość do tematyki spisu ludności 2002 r. wprowadzono pytanie o język, używany w kontaktach domowych. Pytanie brzmiało: *W jakim języku (językach) rozmawia Pan(i) najczęściej w domu?*

Konstrukcja pytania dawała możliwość zarejestrowania dwóch nazw języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też wyłącznie.

Ludność zamieszkała w województwie warmińsko-mazurskim w zdecydowanej większości posługuje się w kontaktach domowych językiem polskim. Używanie tego języka zadeklarowało 1403,4 tys. osób co stanowi 98,3% ogółu ludności. Ponadto język polski używany jest zazwyczaj jako jedyny – 1384,3 tys. (96,9%). Zbiorowość deklarujących posługiwanie się językami niepolskimi w kontaktach rodzinnych liczy w sumie 21,3 tys. (tj. 1,5%), przy czym najczęściej stwierdzano, że są one używane na przemian z językiem polskim – 19,1 tys. (1,3%). Prawie dziesięciokrotnie rzadziej badani stwierdzali, że rozmawiają w domu wyłącznie w jednym lub dwóch językach niepolskich – 2,2 tys. (0,2%). Warto jeszcze zauważyć, że po jednym języku niepolskim wymieniło 20,9 tys. osób, zaś po dwa – 0,5 tys. osób. W przypadku 22,7 tys. osób (1,6%) nie zdołano ustalić żadnych danych na temat języka używanego w kontaktach domowych.

Spośród języków niepolskich najczęściej wymieniany był język ukraiński – 9,4 tys. odpowiedzi, w następnej kolejności język niemiecki – 6,4 tys. i angielski – 2,6 tys.